

Huisnamen ontstaan en morfologie

M. Boonen

bron

M. Boonen, *Huisnamen ontstaan en morfologie* (Mededelingen van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde, Nr. 35). Hasselt 1986

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/boon039huis01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m.

Huisnamen Ontstaan en morfologie

Gedurende de 10 jaar dat de Limburgse Vereniging voor Dialekt- en Naamkunde bestaat, is er noch op de jaarlijkse congressen, noch in deze reeks publikaties één enkele maal gehandeld over huisnamen.

En daar zijn naar ik meen verscheidene redenen voor.

1. Vooreerst is het zo dat huisnamen alleen voorkomen in agglomeraties met een vroeg-stedelijk karakter, zodat wij voor Belgisch-Limburg het fenomeen huisnamen praktisch alleen kunnen situeren in Hasselt, Sint-Truiden, Tongeren en Maaseik en in mindere mate in lokaliteiten als Peer, Hamont, Stokkem e.a.
2. Er is echter nog een tweede reden. Een huisnaam is een onderwerp dat zich niet leent tot linguïstische beschouwingen. Zijn vaste, zijn geijkte vorm wijst erop dat de huisnaam, in het algemeen althans, de vrucht en het resultaat is van een conventie, waarin de onderzoeker ten hoogste mode-trends kan onderscheiden maar meer ook niet. Lokaal-historisch of volkskundig zal niemand het belang van de studie der huisnamen ontkennen, doch voor de taalkundige bieden zij eerder weinig stof tot onderzoek. Ze zijn, vergeleken met het overige toponymisch materiaal eerder vrij jong, ze komen voor in vaststaande, geijkte vormen en zij ondergingen in de loop der eeuwen weinig of geen evolutie, waardoor een diachronische benadering van het fenomeen weinig oplevert.

Wij willen hier, zonder volledigheid te ambiëren, achtereenvolgens volgende aspecten bespreken:

1. Wat zijn huisnamen?
2. Het ontstaan.
3. De chronologisering.
4. De morfologie.

Dit alles aan de hand van het Maaseiker namenmateriaal, dat enkele jaren geleden gepubliceerd werd.⁽¹⁾

Wat zijn huisnamen?

Een bepaling formuleren van het begrip huisnamen lijkt ons overbodig vermits het woord duidelijk de lading dekt. Toch dient hierbij te worden ingegaan op het onderscheid tussen huisnamen en erf-namen, ook wel boerderijnamen genoemd.⁽²⁾

A. Vooreerst is er uiteraard een zakelijk onderscheid. De erfnaam duidt namelijk niet enkel een woning aan, zoals dat bij een huisnaam wel het geval is, maar wel het hele complex van de woning en de daarbij horende

stallingen, velden en weiden. Een erf is met andere woorden een domein van gebouwen en de daarbij horende gronden.

Logisch gezien brengt dit met zich mee dat voor een agglomeratie als Maaseik de huisnamen intra-muros, binnen de wallen dienen te worden gezocht en de erfnamen buiten de wallen, dus vooral in de gehuchten. Vandaar ook dat de zogenaamde vroegere stadsboerderijen onomastisch als huis en niet als erf beschouwd moeten worden. Een sprekend voorbeeld hiervan is de voormalige hoeve Sint-Joris in de Bleumerstraat die reeds jaren in Bokrijk op reconstructie ligt te wachten.

Door het feit dat een erfnaam een complex van woning en landerijen aanduidt, kunnen wij ook begrijpen dat de erfnaam toponymisch zeer produktief kan zijn en zowel veld- als wegnamen doet ontstaan. Van de grote boerderij Nuchelen in Heppeneert noteerden wij maar liefs 13 afleidingen en composita zoals Nuchelenboske, Nuchelenhofland, Nuchelenkuilke, Nuchelendijk en Nuchelenkerkweg.

Een huisnaam biedt zelden of nooit produktie van andere toponiemen.

Uitzonderingen hierop zijn enkele straten die naar een bepaald huis genoemd werden: Hagendorenstraat, het Clotenstraatje en de Vossenbergstraat, danken hun naam aan de huizen Den Hagedorn (1636), In den Cloot (1687) en Den Vossenbergh (1636). Wat de familienamen betreft bieden de Maaseiker parochieregisters heel wat voorbeelden van benamingen naar het huis doch uit het merendeel resulteerde geen enkele blijvende naam. Wel ontstonden er uit de huisnamen een hele reeks alias-namen⁽³⁾: zie bijlage.

B. Naast dit zakelijk onderscheid bestaat er eveneens een linguïstisch.

Een erfnaam komt uitsluitend voor in verbinding met het lokatieve voorzetsel OP. Zo zegt men: Op Nuchelen, Op Hermeshof, Op de Stadshoof en Op Windhuizen.

Huisnamen daarentegen verschijnen alleen met het voorzetsel IN.

In de Verkeerde Wereld, In het Vosken, In de Noodstal. De door J. Molemans vermelde archaïsche verbinding van huisnaam met voorzetsel TE, konden wij voor Maaseik niet vinden. Ook de reeds vermelde stadsboerderij wordt met de prepositie IN aangeduid. In de Sint Joris.

Uit de aangehaalde voorbeelden blijkt duidelijk dat huisnamen in tegenstelling met erfnamen, steeds voorafgegaan worden door het bepaald lidwoord. Eén enkele maal is dit onzijdig: In het Roelandt (1762) en dit onder invloed van het weggelaten woord huis.

C. Er zou daarbij nog op een derde onderscheid kunnen gewezen worden dat

m.i. relevant is. Alle erfnamen zijn spontaan ontstaan binnen de spraakmakende gemeenschap. Zij wijzen naar één of ander kenmerk, zoals de naam van de bewoner of de eigenaar, de ligging of een ander fysisch kenmerk. De meeste huisnamen echter, behalve de alleroudste, zijn kunstmatige vondsten, waarbij de bewuste naamgever a.h.w. geïnspireerd werd door een beperkt aantal mogelijkheden. Dit heeft tot gevolg gehad dat we in alle Vlaamse steden voor een groot deel identiek dezelfde huisnamen vinden. Ik denk hierbij aan voorbeelden als Den Keizer, De Bonte Os, De Koning van Frankrijk of De Vos.

Gevallen van persoonlijke inventiviteit zijn uiterst zeldzaam.

Al bij al mogen we hierbij stellen dat in het algemeen de huisnaam een minder belangrijk middel tot identificering vormde dan de erfnamen.

Toch zien we zelfs nu nog, dat in kleine en dus overzichtelijke gemeenschappen zoals Maaseik de huisnaam een rol speelt bij de vorming van bijnamen, vooral i.v.m. cafénamen:

Bèr van de Majestic, Leon van de Beurs en zelfs Pier Pax, een combinatie waarbij de verbindingsprepositie zelfs wordt weggelaten.

Het ontstaan der huisnamen.

Het zou van een al te pragmatische opvatting van de taal getuigen de oorsprong van de huisnamen louter uit utilitaire redenen te willen verklaren. Want aan de basis van iedere naamgeving ligt de drang de dingen te noemen, het streven vat te krijgen op de omringende wereld, de dingen in de greep te krijgen, ze te begrijpen. Doch natuurlijk wordt bij dit naamgevend bezigzijn een werkwijze gebruikt die voor identificatie en differentiatie bruikbare namen oplevert. Op deze wijze ontstaan er namen die de dingen niet alleen in taal omzetten, ze ver-talen, maar die ze ook noemen en dus onderscheiden of afbakenen van alle andere.

Toen zich vanaf de 15de eeuw bij de uitgroei van de stedelijke agglomeraties steeds grotere huizencomplexen ontwikkelden, ontstond er inderdaad een identificatieprobleem en werd naamgeving der huizen als het ware noodzakelijk.

Een eerste laag van huisnamen is gebaseerd op een bepaald natuurlijk kenmerk van het gebouw of van de grond waarop het stond. Dit kenmerk kon bestaan uit de begroeiing van het perceel, de ligging, een architectonische eigenaardigheid of de eigenaar. Tot deze laag behoren te Maaseik namen als De Hagedoorn, De Rode Poort, Het Pannenhuis, Gewanthuis, Het Stockhuys, De Toren, Het Kanthuis, Het Nieuwhuis, Het Groenhuys, De Hoeck of De Spieghel. Al deze namen zijn spontaan gegroeid in de volksmond uit appellatieven.

Daarnaast echter ontwikkelde zich in deze agglomeraties de gewoonte op de gevel een teken tot onderscheid aan te brengen.

Gebeiteld in steen, of geschilderd op hout gingen voorwerpen, planten, dieren of menselijke afbeeldingen de gevels der huizen sieren. Het ligt trouwens voor de hand dat steeds afbeeldingen en niet het geschreven woord werden gebruikt, rekening houdend met het heersend analfabetisme. Op deze wijze werden gevelstenen en uithangborden het gevisualiseerde adressenboek voor de ongeletterde reiziger, de drager en de koetsier, dit volgens het principe pictura litertura pauperum.

Stilaan ontstaan dan uit deze afbeeldingen de eigenlijke huisnamen, een ontstaan dat we aan de hand van enkele Maaseiker voorbeelden kunnen illustreren.

Oorspronkelijk, en soms zelfs nog laat, worden deze huizen namelijk aangeduid door omschrijvingen zoals het huys daer de eyckel aen uythangt (1688), het huys daerop de groene wanne uythangt (1663), het huys daer die ploeghe vooren uyt staet, het huys daer die croone aen uythangt, het huys daer den regenboege voer uythangt.

Uit deze omschrijvingen ontwikkelden zich de huysnamen De Eikel, De Groene Wanne, Die ploeghe, Den Fransen Croone en de Regenboege.

Wat nu de keuze van voorwerpen, dieren en personages betreft die uitgehangen werden, zien we dat onze voorouders gekozen hebben uit het gehele arsenaal van hun vroomheid en hun bijgeloof, hun herinneringen aan het verleden, hun bewondering voor de groten der aarde, de bekoring van populaire verhalen en oeroude symbolen.

Daarnaast verwees het voorwerp, en later de naam, vaak naar het beroep dat in het huis werd uitgeoefend. De Goudmolen, De Windmolen, Het Molenijzer en De Molensteen, duiden de huizen van molenaars aan. Bij de smid hing het hoefijzer of de ploeg uit. Het anker en het Marktschip sierden de huizen van de maasschippers. De laars duidde de schoenmaker aan, de ketting de goudsmid en de schaar de kleermaker. Soms werden deze tekens door de plaatselijke overheid verplicht. Zo citeert Helsen dat volgens het keur-boek van Turnhout de wijnhandelaars aldaar verplicht waren de Tinnen Pot uit te hangen⁽⁴⁾. In Amsterdam werd in een keure van 1590 voorgeschreven dat wijnhuizen een krans moesten uithangen op straffe van 3 gulden.

In dezelfde optiek mogen we met zekerheid stellen dat de voorwerpen en later de uithangborden en gevelstenen ook een publicitaire functie hadden. Door tekening maar ook door kleur probeerde men de aandacht van de potentiële klant op het huis te vestigen. Het teken werd dus ook een soort blikvanger voor de voorbijganger. Met dit doel hingen sommige handelaars het schild van de stad Luik, Maastricht of Roermond uit om de reizigers uit deze steden aan te trekken. Herbergiers hingen ook wel eens de ploeg of

het anker uit om zodoende respectievelijk de boeren of de schippers tot een dronk uit te nodigen. Zelfs religieuze voorstellingen werden wel eens om commerciële motieven misbruikt, zo erg zelfs dat de geestelijke overheid verplicht was in te grijpen. In de 17de eeuw moest de pastoor van de parochie St.-Eustache in Parijs een beroep doen op de politie om het schild A la Tête Dieu te doen verwijderen boven een drankhuis van slechte reputatie.

Ook dient zeker de invloed van de heraldiek vermeld. Dit blijkt uit de keuze der figuren op talrijke uithangborden die ontleend zijn aan de wapen-kunde. De leeuw, de luipaard, de arend en de pelikaan zijn typisch heraldisch. Ook voorwerpen als het anker, het zwaard, de sleutel, posthoorn, kruis of kroon prijken op vele schilden. Namen als de Hollandse Tuin, of De Dubbele Arend kunnen zelfs niet anders geïnterpreteerd worden.

Naast de figuren zelf is er ook de stand waarmee bepaalde dieren zijn voorgesteld op de gevelsteen, de getallen en zelfs de kleur die bij vele namen doen vermoeden dat ze van heraldische oorsprong zijn.

Zo wordt de leeuw vaak klimmend of gaand voorgesteld, de lelie dikwijls als de fleur de lys en heel wat andere figuren gekroond.

Het ontstaan van het wapen kan men situeren in het midden van de 12de eeuw, doch eerst vanaf de 15de, 16de eeuw ontstaat ook bij de burgerij de gewoonte een familiewapen in te voeren, m.a.w. omstreeks dezelfde tijd dat ook de gewoonte van de huisnaamgeving verscheen.

Uiteraard werden er ook vaak religieuze voorstellingen of afbeeldingen op de gevel aangebracht. Soms was het de patroonheilige van de eigenaar, vandaar namen als St. Pieter, St.-Jan of St.- Franciscus. Soms de Naam Jesus, De Heilgie Geest of het Lieve Vrouwke. Soms ook een geliefde volksheilige als St.- Joris.

Tenslotte mogen we aannemen dat ook het bijgeloof een belangrijke rol heeft gespeeld bij de keuze van huisnamen. Zo bestond de verspreide gewoonte bepaalde voorwerpen of afbeeldingen daarvan als een atropeia, als een afweermiddel tegen de geesten aan de deur te bevestigen. Een hoefzijzer, een karrewiel, een spoor, een palmtak of een ploegijzer waren verspreide afweermiddelen tegen hekserij en tegen de kwade hand. Een afbeelding van een mensenhoofd was eeuwenlang een relict van het bouwoffer dat oorspronkelijk in de grondvesten van een nieuw huis begraven werd. In hout gesneden zwanen, sterren, paardekoppen en horens dienden de woning te beschermen tegen ziekten en tovermacht. Een stuk spiegel op de deur vernietigde iedere demon, want als deze erin keek, doodde hij zichzelf. De haan op het dak was het afweermiddel tegen de vegetatiedemonen, en een dode vogel zoals een vleermuis of een uil, hield iedere heks op een afstand. Ook zulke voor-

werpen, als zij maar uniek en blijvend waren, konden een kenmerk van het huis gaan vormen en op die wijze naamgeving veroorzaken⁽⁵⁾.

Chronologie

Een eerste chronologisch probleem dat zich opdringt, is wel wanneer de gewoonte van de huisnaamgeving ontstaan is.

Auteurs als Heintze-Cascorbi zijn het er over eens dat dit in de Middeleeuwen gebeurd is, in de bloeiperiode der burgerij. Volgens laatstgenoemden ontstond toen de gewoonte het huis een naam te geven en wel vooral wegens ‘rechtsgeschäfte’, dus om juridische redenen = de huisnaam vergemakkelijkte een nauwkeurige aanduiding in koopakten en dergelijke⁽⁶⁾.

Blijkbaar is de huisnaamgeving ontstaan in de steden aan de Rijn en in Zuid-Duitsland in de 12de eeuw. Zo dateert de oudste huisnaam in Keulen van 1150.

Vandaar heeft de gewoonte zich over West-, Zuid- en Midden-Duitsland uitgebreid en in onze gewesten, althans volgens de Potter vinden we eerst huisnamen vanaf de 15de eeuw⁽⁷⁾.

Voor Maaseik is een exacte chronologisering onmogelijk en dit vooral wegens de discontinuïteit van de bewaard gebleven documenten. Bekend is dat de Nova Villa de Eycke in 1244 tot parochie werd verheven en dat het toen reeds stadsrechten bezat. We mogen om verscheidene redenen aannemen dat al vlug daarna het stratenplan binnen de omwalling eruit zag zoals nu en dat zelfs het aantal huizen niet veel minder was dan laat ons zeggen in de 19de eeuw. Toch is het zo dat in de oudste bewaard gebleven schepenbrieven die uit de 14e eeuw dateren (1323-1456), geen enkele huisnaam voorkomt⁽⁸⁾.

Het is eerst omstreeks de tweede helft van de 15de eeuw dat we ze tegenkomen. Zo vonden wij de attestatie ‘Huysinghe geheiten Werren Huys’ in 1475.

Vanaf de 16de eeuw vormen ze echter schering en inslag. Wel is met zekerheid vast te stellen dat de huisnaamgeving tot zelfs in de 18de eeuw zeer productief was, omdat de oorsprong van bepaalde namen chronologisch exact situeerbaar is.

Van het huis genaamd In den Hertog van Beieren, vinden we een eerste attestatie in 1721, terwijl we weten dat deze befaamde hertog leefde van 1622 tot 1726. De man werd dus tijdens zijn leven reeds verheven tot de eer der huisnamen.

Een ander huis In den Bisschop van Munster is genoemd naar de meest gekende persoon die deze functie bekleedde nl. Christoffel Bernhard von Galen die leefde van 1606 tot 1678. Een vroegste Maaseiker attestatie vonden wij uit 1721.

Andere voorbeelden van huisnaamgeving biedt ons de grote brand die de stad

teisterde in 1684 en waarbij haast een vierde van de stad in de as werd gelegd. Bij de wederopbouw van bepaalde huizen kregen sommige, om welke reden dan ook, een andere naam van hun eigenaar. Zo werd het aloude huis De Mol herdoopt in het meer illustere De Prince van Luyck.

Een bedenking bij dit alles is wel waarom bepaalde huizen, soms zeer belangrijke, nooit met een naam werden aangeduid. Het huis van de vooraanstaande familie Vlecken, op de Markt, woning o.a. van baron de Lilien, directeur van de keizerlijke post van Turn und Taxis en van de familie Vlecken, leverancier van kanunniken, burgemeesters en dokters in de rechten, heeft nooit een naam gehad. Hetzelfde geldt voor het prachtige barokhuis in de Bosstraat nr. 21.

Volgens een persoonlijke telling droegen ruim 300 huizen van de in totaal ongeveer 550 intra muros een naam.

Al bij al mogen wij besluiten dat te Maaseik de huisnaamgeving een aanvang nam in de tweede helft van de 15de eeuw.

Over het einde van de huisnamen zijn we, uit de aard der zaak beter ingelicht. De grote boosdoener was de invoering van de huisnummers.

Deze gewoonte is ontstaan in Frankrijk. In Parijs was er reeds een vroege poging ondernomen in 1512 en wel voor de 68 huizen van de Pont Notre-Dame⁽⁹⁾. Doch eerst in 1768 werd de huisnummering er volledig ingevoerd. In 1760 gebeurde dit voor een eerste maal in Frankfurt gedurende de Franse bezetting, in Straatsburg werd het huisnummer bij politieverordening verplicht gesteld in 1785 en dichter bij huis in Luik eveneens in 1785⁽¹⁰⁾.

In Maaseik deden de huisnummers eerst vanaf 1806 hun intrede, ingevoerd door de Franse administratie.

Morfologie

Wanneer we nu de Maaseiker huisnamen syntactisch-morfologisch onderzoeken, kunnen we de volgende vaststellingen doen.

- Vooreerst is er een beduidende groep van enkelvoudige substantieven enkel voorafgegaan door het bepaald lidwoord. Zoals De Aer, De Fortuin, De Duif of Het Vosken.
- Daarnaast is er nog een talrijker groep bestaande uit een substantivum met een voorafgaand adjectief, telwoord of deelwoord.
De Zwarte Adelaar, De Drie Haringen, Het Verworren Hoofd.
- Een kleinere groep bestaat uit een substantief met een achtergeplaatste voorzetselgroep, steeds ingeleid door de prepositie VAN, De Koning van Frankrijk, De Prins van Luik.
- Dan is er een eveneens kleine groep van substantief plus substantief zoals de Prins Eugenius, De Stad Amsterdam, De Naam Jesus.
- Een eerder zeldzame formatie bestaat uit substantief met voorafgaande genitiefbepaling zoals Lievens Hofken, Nessels Schuere. Deze namen hebben hun oorspronkelijk appellatief karakter nog niet helemaal verloren.
- Het Maaseiker materiaal biedt tenslotte slechts één voorbeeld van een imperatieve samenstelling namelijk het huis genaamd De Kruip-in.

Het grondwoord

Wat het grondwoord betreft biedt het onderzochte materiaal

- 37 verschillende diernamen (inheems, uitheems, vogels, vissen).
- 31 persoonsnamen (historische, religieuze, mythologische).
- 60 voorwerpsnamen waaronder 17 symbolen (Kruis, Kroon en Lichaamsdelen).
- 17 zuiver religieuze namen.
- 15 namen van planten of vruchten.
- 8 geografische namen, waarvan maar liefst 7 stadsnamen.
- 6 abstracta zoals De Fortuin, De Vrede, De Arbeit, De Kruip-in, De Soete Inval, De Winkel.

Bij dit alles dienen er enkele bedenkingen te worden gemaakt.

- Veel diernamen komen verscheidene malen voor, maar dan steeds met een ander predikaat. De kroon wordt wel gespannen door de Leeuw, en wel met volgende kleuradjectieven: Blauw, Groen, Gulden, Rood en Wit.
Soms ook dragen twee huizen hetzelfde dier als naam zonder een differentiërend adjectief, zoals het huis De Olifant in de Bleumerstraat en één gelijknamig in de Kleine Kerkstraat.
- Van sommige diernamen, van andere minder, is het duidelijk dat we te doen hebben met heraldische symbolen. Ik denk hierbij aan dieren zoals

de leeuw, de adelaar maar ook aan andere namen zoals de kroon of de lelie. Bij namen als de Dubbele adelaar is het heraldisch karakter duidelijk.

- Andere diernamen kunnen eveneens van religieuze oorsprong zijn. Het zwart schaap (bijbels), De Arend is het symbool van één der evangelisten, De Pelikaan is een oeroud Christus-symbool en Het Lammeke behoort eveneens tot de typische christelijke iconografie.
- Nog andere huisnamen zijn duidelijk geïnspireerd door de 15de eeuwse volksboeken. Wij denken hierbij niet alleen aan een naam als Het Ros Beiaard of De Eenhoorn, maar ook aan Het Vosken en zijn companen als De Beer en De Leeuw uit Den Vos Reynaerde.
- Ook bij voorwerpsnamen kan men zich dezelfde vragen stellen. Duiden sommige een beroep aan zoals De Molensteen, De Schaar of Het Anker?
- Welke zijn heraldisch? De Verkeerde Wereld, De Kroon, Het Schild?
- Welke zijn religieus van inspiratie? Het Kruis, Het Anker?
- En welke zijn alleen maar gekozen als louter fantasienaam?
Het enige middel tot een gefundeerde interpretatie biedt ons de bewaard gebleven gevelsteen of het uithangbord, want alleen door onderzoek van de iconografie kan men de inhoud van de naam verklaren. Helaas zijn er praktisch geen bewaard gebleven.
- Satire bij huisnaamgeving komt eerder zelden voor. Enkele voorbeelden zijn De Verkeerde Wereld: een cerebraal spelletje waarbij de wereldbol met het kruis naar beneden is afgebeeld.
De Goede Vrouw: afgebeeld als de vrouw zonder hoofd. Een misogyn grapje, alsof de enige goede vrouw diegene was die niet kan denken en de man dus volledig onderdanig was.
Namen als De Kruip-in of De Ijskelder spreken voor zichzelf.
Wat tenslotte het attributieve adjectief betreft nog het volgende:
- Vooreerst zijn er de aardrijkskundige adjectieven: Bourgondisch, Brabants (2X), Frans (2X), Gelders, Hollands (2X) en Zweeds.
- De groep met stofadjectieven is vrij gering. Ze verwijzen haast alle naar het materiaal waaruit het oorspronkelijk uitgehangen voorwerp vervaardigd werd. Zoals houten (1X), ijzeren (2X), koperen, leren, tinnen. Eén enkele maal ook verwijst het adjectief naar het materiaal waaruit het gebouw opgetrokken was, zoals in het Holteren huys, en een enkele maal is het adjectief louter symbolisch, zoals in de naam De Ijzeren Man.
- Frappant is ook het gebruik van telwoorden:

Half:	1X	drie:	15X
dubbel:	2X	vier:	1X
twee:	2X	vijf:	2X

Het veelvuldig gebruik van drie heeft zeker te maken met de oeroude getallenmystiek.

Heraldische invloed in composita als de Dubbele arend of de Dubbele sleutel is zeker niet uitgesloten. En andere getallen zijn misschien gekozen om publicitaire redenen. De Vijf Haringen vormt zeker een betere publiciteit dan De Drie Haringen.

- Vervolgens zijn er de talrijke kleuradjectieven.
Maar liefst 36X het naamwoord gulden, vergulde, of gouden

12X	wit		7X groen
10X	zwart		6X blauw
8X	rood	en	1X bont

Ook deze predikaten zijn in bepaalde gevallen heraldisch of symbolisch bepaald. De Rode Leeuw als wapen van Limburg, Holland en Luxemburg, of de Zwarte Adelaar wijzen zeker in die richting. Toch is het opvallend dat de kleuren met de grootste zichtbaarheid zoals gulden, zwart, wit en rood het meest voorkomen. De reden is natuurlijk dat de gevelstenen en borden gekleurd waren. En goed zichtbare kleuren droegen om utilitaire redenen uiteraard de voorkeur. Zij vormden de beste blikvanger.

Andere adjectieven tenslotte vormen een kleine groep die deels zakelijk, preciserend zijn zoals Het Nieuw Huys, deels differentiërend bv. Het groot Huys en Het Kleyn Huys, soms ook metaforisch zoals De Verkeerde Wereld, De Blijde Hoek, De Verloren Arbeid, en enkele heraldisch of symbolisch zoals de vele samenstellingen met het attribuut Gekroond.

Martin Boonen

Bijlage 1

Onder de alias-namen kan men volgende vormen onderscheiden.

- Vooreerst is er de combinatie voornaam, familienaam, beroep en huisnaam met in-prepositie:

Jacob Meyers weerd In Den Roelandt
 Heyn Gorissen der smee in den Nootstall
 Joan Melchior wertz-hospes inden Spiegel
 Herman Horion der weert in den Appel
 Hedrik Kerris weerd In den Engel (1693)
 Lyna Swillens weerd in den Keyser (1687)
 Ruth Pyroo weerd in den Hagendoorn (1665)

- Vervolgens is er de verbinding van voornaam, familienaam gevolgd door huisnaam met in-prepositie:

Adam Adamsn in die ploege
 Mijn Heer Claessens int Posthoorn
 Lysbeth Goevers inden Pellicaen
 Maria Haenen in de Roode Poorte
 Goert Bex in die Roos
 Jan Gielen in den Roscamp
 Geurten Bex uten Valck
 Sieur Jacob Claessens in de Verkeerde Werelt
 Jan Janssen in den Vesel
 Jan Jaspars inden Vossenbergh
 Matthijs Jansen int Wit Cruys
 Matthijs Bex inde Soete Naem
 Jan Gubbels in de Drij Meuwen (1662)
 Matthijs Peters int Eynhoorn
 Christiaen Beels In d'Eyckel (1666)
 Jean Grimm in de Goede Vrouwe
 Goesen Vos in den Haen (1631)
 Dirck Reyners in de Clock (1696)
 Weduwe Caeters in den Keyser (1755)
 Joes Loeyens in den Moelensteyn (1702)

- Eén enkele maal treft men ook de verbinding aan voornaam, beroep en huisnaam met voorzetsel:

Jacob den weerd in den Roelandt

- Van echte alias-namen kan men echter eerst spreken bij de verbinding voornaam, familienaam gevolgd door alias of genaempt met huisnaam voor-afgegaan door de prepositie in:

Dirck Corstens genaemt in den Pauw
Matthijs Lenssen alias in den Gulden Ancker (1617)
Anneke Smets bijgenaemt Inderhandt (1671)
Reyner Bormans genaempt Molenveldt (1548)
Reyner Bormans alias Moelevelt (1629)

- Tenslotte is er de verbinding voornaam gevolgd door huisnaam met inprepositie, een combinatie waaruit een erfelijke familienaam kan ontstaan.

Jan Inden Vesel
Willem int Wambas
Frans in die Drij Coningen (1642)
Jan in de Goutbloem (1757)
Claere int Gulden Hooft.

Bijlage 2

Lijst der personen genoemd naar een huisnaam in de geboorte- en overlijdens-registers der parochie Maaseik (Parochieregisters SAM)

Int Backhuys Petrus (1599)
 Int Bachuys (1601)
 In Gebachhuys Anna (1704)
 In den Boel Theodorus (1624)
 In den Boel Theodorus (1624) e.a.
 In den Beer Nicolaus (1702)
 In de Clock Ida (1691)
 In den Haen Isaac (1593)
 In den Haen Henricus (1682)
 In drij Koninghe Guilelmus (1682)-(1687)
 In den Frischer Wirdt Joannes (1598)
 Inden Heemel Joannes (1633)
 Ingen Herberch Jutta (1601)
 Ingen Hollandt Antonius (1732)-(1744)
 Ingen Holland (1737-1729) e.a.
 Ingehollent (1718)
 In den Kloet Helena (1595)
 In den Ouden, Joannes (1695)
 Int Panhuys Jacobus (1612)
 In dat Pannes Catharina (1796)
 In de Papegey Helena (1689)
 In den Roes Theodorus (1595)
 Int Rooteenhoorn Joannes (1713)
 In der Sittart Maria (1711)
 In den Wirt Anna (1594)

Eindnoten:

- (1) M. Boonen. Huisnamen te Maaseik. Een historisch-naamkundige studie Maaseik, 1980.
- (2) J. Molemans. Van Persoons- tot Erfnamen. In Vlaamse Stam, 1976, XII.
 J. Molemans. Intern- en extern-lokaliserende voorzetsels bij Limburgse toponiemen. In: Naamkunde IV, Leuven 1972, jg. 4, afl. 3-4, p. 163-208.
- (3) Zie bijlagen.
- (4) J. Helsen. Huisnamen te Lier. Brussel 1934.
- (5) E. Hoffman-Krayer e.a. Handwörterbuch des Deutschen Aberglaubens. Berlin-Leipzig 1927.
- (6) Heintze-Cascorbi. Die Deutschen Familiennamen. Halle/s Berlin 1933.
 A. Bach. Die Deutschen Familiennamen. Berlin 1943.
- (7) Fr. de Potter. Het Boek der vermaarde Uithangborden. Gent 1861.
- (8) J. Moors. De Oorkondentaal in Belgisch-Limburg van circa 1350 tot 1400. Belgisch inter-universitair Centrum vr. Neerlandistiek.

- (9) L. De Man. Toponymie van Leuven. Onuitgegeven proefschrift, Universiteit van Leuven, p. 52.
- (10) de Potter, op. cit.